

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ

UZUN TEZİ

“KENTİN YARATTIĞI TUTSAKLAR”

Öğrencinin Adı: Seren

Öğrencinin Soyadı: Demirdöven

Rehber Öğretmen: Zühal BALOĞLU

Diploma Numarası: D1129-026

Sözcük Sayısı: 3675

Tez Konusu: Buket Uzuner’in İstanbullular adlı yapıtındaki kentleşme sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan yabancılaşmanın bireylerin duygu ve davranışlarına yansımalarının incelenmesi

ÖZ (ABSTRACT)

A1 dersi kapsamında hazırlanan bu bitirme tezinde, Buket Uzuner'in İstanbullular adlı yapıtındaki birbirinden farklı bireylerin kentleşme süreci içerisinde topluma yabancılaşmaları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu konunun çalışılmasının nedeni, günümüzde giderek hızlanan kentleşme sürecinin aynı kentler içinde beraber yaşayan insanların aslında birbirlerine ne kadar yabancılaştıklarına dikkat çekilmesinin istenmesidir.

Çalışmaya, kentleşmenin bireylere nasıl yansıdığının incelenmesi bakımından öncelikle İstanbullu kavramının sorgulanmasıyla başlanmıştır. Bundan sonra, kentleşmenin bireyler üzerinde yarattığı aidiyet sorunları incelenmiştir. Çalışmada kentleşmenin görünmez etkilerinden biri olan bireyleri aynılaştırması olgusu da incelendikten sonra bireylerin kentleşme sürecinde var oluş çabaları cinsiyet farklılığına göre ele alınmıştır. Son olarak da yapıtta uzamın bireylerin karakterlerinin ortaya çıkarılmasındaki etkisi değerlendirilmiştir.

Buket Uzuner İstanbullular adlı yapıtının bu tez kapsamında incelenmesi sonucu, kentleşmenin bireylerin karakterlerini şekillendirmedeki önemi gözlenmiştir. Yapıtta bireylerin İstanbul'a uyum sağlama çabalarında değişik yollar tercih ettikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra, bazı bireylerin kentleşme sürecine paralel olarak kentin tutsağı haline geldikleri de dikkat çeken noktalardan olmuştur.

Sözcük Sayısı: 149

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	1
1.Kentleşme Süreci.....	2
2.Kentleşme Sürecinin Uzam Üzerinden Yansıtılışı.....	3
3.Bireylerin Kentleşme Sürecinde Var Olma Çabası.....	4
3.1.Kadınların Kentleşme Sürecinde Var Olma Çabası.....	4
3.2.Erkeklerin Kentleşme Sürecinde Var Olma Çabası.....	6
4.Bireylerin Aidiyet Sorunu ve Kentleşme	8
4.1.Din Kaynaklı Aidiyet Sorunu.....	8
4.2.Toplumsal Baskıdan Kaynaklanan Aidiyet Sorunu	9
5.Kentleşmenin Bireyleri Farklılıkları Oranında Aynılaştırması.....	10
Sonuç.....	12
Kaynakça.....	14

Giriş

Buket Uzuner'in yapıtları değerlendirildiğinde genel olarak bir dönüşüm süreci içerisinde olan 21. yüzyıl Türkiye'sinin farklı bireylerinin bir arada yaşamaya başlamasıyla yaşanan toplumsal ve bireysel çatışma anlatılmaktadır. Buket Uzuner, bu çatışmayı anlatırken kentleşme sürecini temel dayanaklarından biri haline getirmektedir. Buket Uzuner'in İstanbullular adlı yapıtında da Türkiye genelini kapsayan kentleşme sürecinin gözlemlendiği İstanbul'daki farklı insan modellerini ele alarak toplumun farklı kesimlerinin çatışması incelenmiştir. Buket Uzuner'in bir röportajında *"Köy şehre aktı, Doğu Batı'ya, Güney Kuzey'e karıştı, homojen bir kentlilik ve köylülük kavramı da kalmadı, kalanlar da dönüşecek."*¹ tümcesiyle ifade ettiği gibi yapıtında da farklı bireylerin kentleşme sürecinde farklı köken, din, kültür, sınıflardan olmalarına rağmen yaşamlarını hiç ummadıkları bir biçimde kesiştirerek heterojen toplumsal yapıyı tek bir uzam içerisinde ele almıştır. Kentleşme sürecinin bireyler üzerindeki etkisi yapıtta farklı açılardan incelenmiştir.

Yapıtın başından sonuna kadar yer yer konuşturulan İstanbul şehri, barındırdığı insan modellerini gözlemleyen bir dış karakter niteliğinde okura aktarılmıştır. Bunun yanı sıra, "İstanbul olmak" bireylerin her biri tarafından kentleşme çerçevesinde sorgulanan bir kavram niteliği taşımaktadır. Her bir birey kendisini farklı açılardan İstanbullu olarak kabul ederek bu kent içinde bir sosyal statü edinebilme ve varlığını koruyabilme çabası içindedir.

İstanbul olmak kavramına yüklenen farklı anlamlara paralel olarak İstanbul'da yaşayan bireylerin değişik şekillerde aidiyet sorunu yaşadığı gözlenmektedir. Kimi bireyler din kaynaklı, kimileri ise toplum baskısından kaynaklanan aidiyet sorunu yaşamaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak da her birey birer İstanbulluya dönüşmeye çalışırken kendisinden farklı olanları ötekileştirme, kendine yabancılaştırma süreci içerisine girmektedir. Her ne kadar bireyler kentleşme süreci içinde sadece kendileriyle aynı olanlarla iletişim içerisinde olabileceklerini düşünseler de bireylerin farklılıkları oranında aynılaştıkları, birbirine zıt kutuplarda bulunan bireylerin ortak noktalarda buluştukları görülür.

Bireylerin kentleşme sürecinde var olma çabalarında cinsiyet farklılığının da etkisi büyüktür. Kadınların kentleşme sürecinde İstanbul'da var olma çabaları ile erkeklerin var olma çabaları birbirlerinden oldukça farklı gelişmektedir.

¹ <<http://cadde.milliyet.com.tr/2011/12/13/HaberDetay/1277695/istanbul-roma-nin-ikiz-kardesidir> >

Kentleşme sürecinin bireylere yansması ele alınırken uzamın etkisini de tartışmak oldukça önemlidir; çünkü yapıtta tek bir uzamda; Yeşilköy'deki Atatürk Havalimanı'nda dört saat içinde hayatları kesişen "İstanbulular" işlenmiştir. Buket Uzuner İstanbul'da çarpık kentleşmeye yol açan temel olgulardan birisi olan göçün en sık yaşandığı mekanı seçerek kentleşme oluşumunu detaylarıyla ele almıştır. Toplumun farklı kesimlerini bir arada gözlemlemek için adeta İstanbul'un küçük bir modelini oluşturan Yeşilköy'deki Atatürk Havalimanı ve havalimanındaki dijital arıza anonsu kent bireylerinin kentleşme sürecinde edindiği kimliklerden sıyrılıp iç gerçekliklerinin ortaya çıkması bakımından önem taşıdığı söylenebilir.

1.Kentleşme Süreci

İstanbul tarih boyunca çeşitli imparatorluklara başkentlik yapmış bir şehir olarak her türlü millete, dine, etnik kökene ait on beş milyon bireyi içinde bulundurmaktadır. Metropol bir şehir olmasının yanı sıra sürekli devinim içerisinde olan, bu yüzden de bireylerin hızlı yaşamak zorunda kaldıkları bir şehre dönüşmüştür. Yapıtın odak figürü olan Belgin yıllarca New York'ta yaşadıkdan sonra İstanbul'a kesin dönüş kararı alan bir İstanbullu olarak İstanbul'un bu zorlu akışına karşı duyduğu tedirginliği "*İstanbul'a, o korkunç ve muhteşem kaosa hazır mıyım?*"(Uzuner,7) şeklinde ifade etmiştir. Yapıtta bireyler arasında sürekli olarak İstanbullu olma kavramının sorgulanması, onların bu kentleşme sürecinde kendileri ile İstanbul arasında bağlantı kurma gereksiniminden kaynaklandığı söylenebilir. Yapıttaki bazı bireyler için İstanbullu olmak İstanbul'da doğmuş, büyümüş olmak iken İstanbul'a daha sonra göç edenler için ise İstanbul'un onları kabul etmiş olması önemli olan tek koşuldur. Ulviye Yeniçağ adlı emekli tarih öğretmeni İstanbullu olduğunu kanıtlamaya çalışırken kuşak boyu doğma büyüme İstanbullu olduğunu belirtmiştir, aynı şekilde sinema yazarı Anna Maria Vernier de dedesinin dedesi ve onun dedesinin de İstanbullu olduğuna vurgu yaparak kendisinin İstanbullu kimliğine ait olduğunu kanıtlama çabası içerisine girmiştir. Öte yandan, İstanbul'a sonradan göç etmiş heykeltıraş mimar Ayhan Pozaner ve Amerikalı Susan Constance için İstanbullu olmak İstanbul'un ruhunu hissedebilmektir. Susan İstanbul'u 'ne seninle ne sensiz ıstırapı' olarak nitelendirmiştir.(Uzuner,114) Çoğu birey kendisinin İstanbul'la bağlantısını bir şekilde kurmaya çalışarak bu şehrin bir parçası haline geldiğini kanıtlamaya çalışırken; yapıtın odak figürü Belgin İstanbullu olmanın ne anlama gelebileceğini sorgulayan tek karakter niteliğindedir:

“Kime İstanbullu denir? İstanbullu olmanın beş şartı nedir? (...) 12 yıl aradan sonra ben artık bir İstanbullu sayılır mıyım? Yok eğer İstanbulluluk bu şehre ait olmaks, kimliğimin kültür adresinde en güçlü şehir İstanbul mu benim?”
(Uzuner,10)

İstanbul’un içerisinde barındırdığı birbirine benzemeyen bu bireyler kendilerinin kentleşme sürecindeki yerlerini belirleyebilmek için İstanbullu kavramını kendilerini de kapsayacağı şekilde genişletmeye çalışmışlar ve bu şekilde İstanbul’un devinim içerisindeki kentleşme süreci dışında kalmamayı hedeflemişlerdir.

2.Kentleşme Sürecinin Uzam Üzerinden Yansıtılışı

Yapıtta tek bir mekan olarak İstanbul Atatürk Havalimanı seçilmiştir ve yapıt dört saat gibi kısa bir zaman dilimi içerisinde yaşananları anlatmaktadır. Atatürk Havalimanı, İstanbul’a göçün yaşandığı ana merkezlerden biridir ve bireylerin geçici olarak bulunduğu bir mekan olması itibariyle sürekli değişik nitelikteki insanları gözlemleme imkanı tanımaktadır. Bunun yanı sıra, havalimanı İstanbul ve diğer kentlerle bağlantının sağlandığı bir geçiş merkezi olsa da bireylerin İstanbul’a bağımlı olup olmadıklarını; kentleşmenin bir parçası haline gelip gelmediklerini ortaya çıkarması itibariyle önem arz etmektedir. Ayrıca yapıtın dönüm noktası olarak nitelendirilebilecek olan dijital arıza anonsu ile de kapalı bir mekan olan havalimanının birleşmesiyle bireylerin içinde saklamaya çalıştıkları korkuları yüzeye çıkmıştır. Bu sebepten Atatürk Havalimanı, bireylerin kentleşme sürecinde karakterlerinin çözülmesinde büyük bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Yapıtın dört saat gibi kısa bir süre içerisinde gelişmesi de kentleşme süreci içindeki bireylerin bu kadar kısa süre içinde kendilerini ne kadar İstanbullu olarak hissedebildiklerini ortaya çıkarmada önemli olmuştur. Yapıtın başında kentli karakterleri çizilen bireyler dijital arıza anonsuyla beraber, aslında kentleşme sürecinde içlerine hapsettikleri iç benliklerini gözler önüne sermek durumunda kalmışlardır. Yapıtta ilk karşılaşmalarında birbirlerinden nefret edebilecek kadar kendilerine yabancılaşan bireylerin, dijital arıza anonsuyla bir anda ilk karşılaşmadaki davranışlarından tamamen zıt davranışlar sergilemeleri bunu örnekler.

Uzamın, kentleşme sürecinin bireyler üzerindeki etkisini göstermede kayda değer bir etkisi olduğu görülür. Hem mekan, hem de zamanın oldukça kısıtlı olmasına rağmen bireylerin

davranışlarının bu denli farklılık göstermesi aslında kentleşme süreci içerisinde birbirlerine karşı yaşadıkları yabancılaşmanın tutarsızlığını gösterdiği düşünülebilir.

3.Bireylerin Kentleşme Sürecinde Var Olma Çabaları

Yapıtta, çeşitli nedenlerle kendini İstanbul'da bulan her birey, bu şehrin içinde kaybolmamak amacıyla kendisini belirli vasıflarla var etmek için sürekli bir çaba içerisinde. Bunun temel sebebi, İstanbul'un heterojen toplumsal yapısında yaşama bir şekilde tutunabilme, kendini bu şehirde kanıtlayabilme gereksinimidir. Bireylerin var oluş çabaları; sahip oldukları ve olmak istedikleri sosyal statüye göre değişkenlik gösterirken, farklı cinsiyetteki bireylerin bu sosyal statüye ulaşabilme, kentin içinde var olabilme mücadeleleri birbirinden oldukça farklıdır. Yapıtta kadınların bir kısmı erkeklere bağımlı bir sosyal statü kazanmaya çalışırken; bir kısmı yaptıkları iş ile ayakta durabildiklerini ispatlayarak kendilerini kente kabul ettirmeye çalışmaktadırlar. Ancak kadınların kendi aralarındaki ilişkilerinde maddiyatın pek bir önemi kalmamakta, kadın içgüdüsünün verdiği hislere göre hareket etmektedirler. Öte yandan, erkek figürler çoğunlukla kazandıkları parayla doğru orantılı bir sınıfsal farklılık yaratmıştır; yapıttaki erkek karakterler arasında kurulan iletişimin daha çok maddi durumlar göz önünde bulundurularak şekillendiği gözlenmektedir.

Bu durumda, kentleşme süreci içerisinde erkeklerin giderek gerçek benliklerini yitirmeye başlayarak toplumda yapay ve yüzeysel bir iletişim içinde bulundukları gözlenirken, erkeklerin kadınlara oranla kentleşmenin yarattığı yapaylıktan daha fazla pay aldıkları söylenebilir.

3.1. Kadınların Kentleşme Sürecinde Var Olma Çabası

Yapıttaki kadın karakterler kentin tamamen farklı kesimlerini temsil ederler. Yapıtta birbirlerine olan bu bağlılık ancak dijital arıza anonsu sonrasında yaşanan çeşitli olumsuzluklarda kendini gösterebilmiştir; çünkü o anonsun yarattığı gergin ortama kadar tüm kadınların aklında tek bir amaç vardır; o da bu kentin içinde var olabilme çabasıdır.

Yapıtın odak figürü olarak gösterilen Belgin, New York'ta tek başına ayakları üzerinde durabilen bir genetik bilimci olarak toplumun eğitilmiş, kendi başına var olabilen kesimini temsil etmektedir. Belgin'in İstanbul'a kesin dönüş yaparken yaşadığı büyük tedirginlik, onun

tekrar bu kentte var olabilmesine dair yaşadığı kuşkulardan kaynaklanmaktadır. Belgin geçmişinde yaşadığı olumsuz bir evlilik sonucu adeta İstanbul'a küsmüş, bu şehri terk etmiştir. Bu şehirde bir birey olarak tekrar var olabileceğine olan inancı ciddi ölçüde sarsılmış ancak, Ayhan'ın da ona destek olarak kendisini tekrar var edebilme umudu içerisine girmiştir. Yapıtta Belgin'in İstanbul'da var olabilmek konusundaki çelişkileri kesintisiz migren ağrıları ile yansıtılır; migren ağrıları Belgin'in İstanbul'la tekrar bağ kurmasına engel olmaya çalışan düşünceler olarak yorumlanabilir.

Belgin'in eski eşinin yeni metresi olan Tijen Derya ise tamamen para odaklı toplumda var olabilmenin mümkün olabileceğini düşünen çaresiz kadın kesimini temsil etmektedir. Onun için İstanbullu olabilmenin tek yolu zengin işadamı Mehmet Emin Entek'in karısı olabilmektir. Yapıtta Tijen Derya'nın bu konudaki düşünceleri ayrıntılı bir iç monologla okura aktarılmıştır:

“Herkes ‘baban yaşında herifle’ diye vaaz vermeye başlıyor yaa... İşte görüyoruz bizden önceki kuşağın ‘kendi ayakları üzerinde durmak masalıyla sürünen karıların sonunu ağbi! (...) Benim 20 yıl sonra onlar gibi hüznü, yalnız ama ‘kişilikli karı’ olmaya hiç niyetim yok yani!” (Uzuner,75)

Tijen Derya'ya tamamen zıt bir biçimde İstanbul'da var olabilme yolu seçmiş olan Hasret Sefertaş ise toplumun köyden kente göç eden kesiminin kentleşme sürecinde kent içerisinde var olma savaşını temsil eden bir karakterdir. Hasret Sefertaş için İstanbullu olmak sadece dış görünüşle alakalı bir meseledir. Bu yüzden kafasındaki İstanbullu imajını somutlaştıran her kadını gördüğü zaman onları kendisinden ötekileştirme yöntemine başvurmaktadır.

Yapıttaki kadın bireyler dijital arıza anonsu öncesi normal hayatlarında birbirleriyle ilk rastlantılarında asla ortak bir noktada buluşmamışlar ve birbirlerini ötekileştirmeleri için kısa süreli bu karşılaşmalar yeterli olmuştur. Ancak dijital arıza sonucu yaşanan felaketlerde birbirlerine tamamen zıt kutuplarda yer alan kadınlar, birbirlerinin yardımına ilk koşanlar olmuşlardır; yani duygusal bağları kentleşmenin yapaylığını ortadan kaldırmıştır. Tijen Derya ambulansa hayatını kaybederken yanında işadamı sevgilisi değil, tuvalette görünce küçümsediği temizlikçi Hasret Sefertaş vardır ve son dakikalarını onunla paylaşmıştır. Bu gibi yardımlaşmaların sadece felaket anında ortaya çıkması ise bireylerin kendileri dışındakileri ancak olağanüstü durumlarda önemsediklerini düşündürür.

Yapıtta Gümüş ailesinin beslemesi olarak yetiştirilen Kete ise toplumun Belgin gibi öteden beri kentli olan kesimi ile Hasret Sefertaş gibi köyden kente göçen kesimini birbirine bağlayan bir geçiş karakteri niteliğindedir. Ayrıca Kete yapıttaki toplum çatışmasını görebilen tek karakter olarak da dikkat çekmektedir; çünkü onun dışında herkes kendisi için İstanbul’da var olmaya çalışırken Kete sadece kendisini değil; çocuğu gibi yetiştirdiği Belgin’i, Ayhan’ı, doğacak bebeklerini ve toplumdaki diğer insanları düşünebilen tek bireydir; çünkü o birbirleriyle çatışan bireylerin ortasında kalmıştır ve farklı kesimleri gözlemleme imkanı bulabilmiştir. Yapıtın sonunda Kete bunu dile getirirken öfkeli.

“Yeter artık, bitsin bu nefret, bu kin, bu uzlaşmazlık! Bitsin ki yeni bir tarih yazılsın, yeni bir ufuk belirsin (...) sözlerini herkes hava limanındaki felaket ve kendi hayatlarıyla ilgili yorumladı, öyle algıladılar.” (Uzuner,592)

Kete’nin bu sözleri sarf ederek, kentleşme sürecinde bireylerin yabancılaşmalarının sona ermesi gerektiği ancak bunun mümkün olamayacağı gerçeğini vurguladığı söylenebilir. Yapıt bu şekilde sonlandırılarak kentleşme sürecinde, bireylerin başlarına gelebilecek olağanüstü bir felaket dışında hayatın normal akışı içinde birbirlerini düşünemeyecek kadar çaresiz bir varoluş mücadelesi verdikleri görülebilir; çünkü bireyler kentleşme sürecine uyum sağlamaya çalışırken aslında birbirlerine giderek daha da yabancılaşmaktadırlar.

3.2. Erkeklerin Kentleşme Sürecinde Var Olma Çabası

Erkek figürler kendilerini her koşulda İstanbul içinde var olabilecek şekilde karakterlerini kente uydurmaya çalışırlar. Erkeklerin var oluş çabası daha çok para, güç gibi simgeler aracılığıyla kendini gösterir. Dijital arıza anonsunun yapılmasından sonra bile erkek karakterler asla kadın karakterler gibi birbirlerine kenetlenmezler; bu da onların kentleşme sürecinde daha hızlı kaybolduklarını gösterir. Erkek karakterler çoğunlukla kentin yetiştirdiği bencil bireylere dönüşme sürecine girdikleri söylenebilir.

Belgin’in eski eşi olan Mehmet Emin Entek, kentleşme sürecindeki erkeklerin en uç örneğini yansıtmaktadır; çünkü kendisi İstanbul’un zenginlerinin yaşadığı semtlerden olan Nişantaşı’nda büyümüş, bir aile şirketi olan ENTEK A.Ş.’nin yönetim kurulu başkanıdır. Kendini mükemmel olarak gören ve çevresindeki herkesin kendine hayran olmasını beklemesine rağmen başkalarına değer vermeyen bir birey olarak yetiştirilmiştir. “(...) Çocukluğundan beri hayranlık duyduğu iki şeyde yatıyordu: başarı ve sayılar.(Uzuner,85) Onun için her şeyin büyüklüğü ancak sayılarla ölçülebilirdi.(Uzuner,89)” Entek tamamen

maddi değerlerle hayatını şekillendiren bir birey olarak manevi değerlere, duygusal ilişkilerini değer vermemektedir. Entek'in hayatının en büyük hayal kırıklığı olarak nitelendirdiği Belgin, hayata bu bakış açısına ters düşen bir birey olduğu için en zayıf noktası olarak gözler önüne serilmektedir. Entek'in yapıtta son sevgilisi olan Tijen Derya'ya aslında bir kadından çok bir oyuncak gibi baktığına şu sözleriyle kanıt gösterilebilir:

“İşte sınıf atlama hırsıyla yanan bir ateşli kız daha!(Uzuner,97) Onun ‘patronun asistanlığı’ndan, ‘patron karısı’ olmaya terfi etmek için verdiği sözde gizli mücadeleyi seyretmek zevkini uzatmak da Entek için ayrı bir oyundu”.(Uzuner,98)

Bunun yanı sıra, havaalanında peşine takılan gurbetçi Sabriye ile aynı telefonu kullandığını görünce bile rahatsız olan ve taksisine bindiği taksici Hamo'nun sorularını bile dikkate almayan Entek, kentleşme sürecinde sınıf farklılığına hapsolmuş ve kendinden alt sınıftakileri önemsemeyen ve değer vermeyen bireyleri temsil etmektedir.

Taksici Hamo ise yapıtta geçimini sağlamak için Diyarbakır'dan İstanbul'a göç etmek zorunda kalarak, toplumun doğu batı çatışmasını yansıtan bir karakter olarak var olmuştur. Hamo kendini bir İstanbullu olarak görebilmiş değildir dahası İstanbullu olma çabası içinde olmadığı da söylenebilir. Onun için İstanbul'un onu kabul etmesi yeterlidir, o hep Diyarbakırlı Hamo olarak kalacaktır. Hamo için de İstanbul'da var oluş amacı sadece para kazanmak olmuş, onun dışında kente hiçbir bağlılığı oluşmamıştır. Bunu yapıtta açıkça “(...) ekmek derdiyle gelmişiz buraya bir kere, artık ne orali oluyor insan ne de buralı... Önemli olan bu şehrin bizi kabul etmesi, sevmesi”(Uzuner,82) sözleriyle ifade etmiştir.

Hamo'ya benzer şekilde Trabzon'dan İstanbul'a göç edip asıl adı İlyas'ı, kentli adına dönüştüren Baturcan için de kentleşme süreci tamamıyla maddi odaklı gelişirken, mimar Erol Argunsoy ile tanıştığı andan itibaren cinsel tercihiyle öne çıkan bir birey olmuştur ancak dijital arıza anonsu sonucu Erol Argunsoy'u yanıbaşındayken kurtaramaması onun kentleşmeye yenik düştüğünün bir kanıtıdır. Sadece çılgılık atmakla yetinebilmiş olan Baturcan, sonradan ortaya çıkarabilme cesaretini gösterebildiği bu duygularını Erol Argunsoy'un ölümüyle birlikte tekrar içine gömmüş kentleşmeye yenik düşmüştür.

Yapıtta maddi odaklı yaşamayı benimsememiş olan Ayhan bile her şeyden çok sevdiği Belgin'le bir hayat kurma fikrinden korkmuş hatta havalimanını terk edip sonradan geri dönen bir karakter olarak aslında kentleşmenin içinde kaybolan ve hayatta kalmaya çalışan bireylerin

tutarsız hareketlerini ve bunun sonucunda oluşan dengesiz karakterlerini gözler önüne sermektedir.

4.Bireylerin Aidiyet Sorunu

Kentleşme sürecinin temel sorunlarından biri olan aidiyetin bireyler üzerinde ciddi etkileri bulunmaktadır. İstanbul'a ait olmama korkusu içerisindeki bireylerin farklı yönlerden aidiyet sorunu yaşadığı gözlenmektedir; çünkü kentsel dönüşüm içerisinde var olma çabaları bireyleri farklı açılardan etkilemekte ve farklı zorluklarla karşılaştırmaktadır. Yapıtta bireyler bakımından aidiyet sorununun oluşmasına yol açan, göze çarpan nedenler din, etnik köken ve toplum baskısı kaynaklıdır. Yapıttaki figürlerin İstanbullu olmak noktasında birleşerek aidiyet sorunlarını ancak gerçek birer İstanbullu olarak çözebileceklerini düşündükleri söylenebilir.

4.1.Din Kaynaklı Aidiyet Sorunu

Yapıtta din kaynaklı aidiyet sorunu Yahudi Jak Sarfati, Hristiyan Anna Maria Vernier ve Müslüman Aleyna Gülsefer üzerinden incelenmiştir. Bu üç farklı dine inanan bireyler ilk karşılaşmalarında birbirlerine oldukça büyük bir önyargıyla yaklaşırken, dijital arıza anonsuyla yaşanan beklenmedik olaylarda birbirlerine yardım eden bireylere dönüşmüşlerdir. Böyle bir çelişkinin yaratılmasının temel sebebi; gerçekte farklı dine ait bireylerin toplumda kendi dini inanışlarından farklı olanlara karşı bir yabancılaşma sürecine girmelerine rağmen, kentleşme ile birlikte birer İstanbulluya dönüşerek dinden kaynaklanan bu aidiyet sorununun bu şekilde çözümlenmeye çalışılmasıdır.

Yapıtta Amerika'da okumak zorunda kalan Aleyna Gülsefer için Müslüman olmamak ve batı özentisi olmak kesinlikle toplumda kabul edilemeyecek bir olgudur; bu yüzden sürekli olarak kendisine benzemeyenleri eleştiren bir tutum içerisinde; bunun temel sebebi de daha dokuz yaşındayken toplum tarafından dışlanmış olup aidiyet sorunu yaşamasıdır. Yapıtta Aleyna'nın bu konudaki itirafı şöyle belirtilmiştir:

“Öyle zavallılar ki; ben dokuz yaşındayken başörtüsü takıyorum diye benim gibi minnacık bir kızı hor görmeyi içlerine sindirir, anneme öfke kusarak bakar, sonra ruhumuzu nasıl yaraladıklarını hiç umursamadan kendilerini hapsettikleri köksüz kimliklerine döner, bizi unuttur bir daha da görmezlerdi.”(Uzuner,188)

Yapıtta din kaynaklı aidiyet sorunu yaşayan diğer karakter sinema yazarı Hristiyan Anna Maria Vernier'dir. Anna Maria, Aleyna'nın aksine dine bağımlı olarak yetiştirilmemiş; hatta

bir Müslüman ile evlenmekten de çekinmemiştir. Ancak Anna Maria'nın yaptıktaki betimlemesinde dikkat çeken bir aksesuar olarak haç kolyesine dikkat çekilmiştir. Kendisi din kaynaklı bir aidiyet sorunu yaşamasa da dini toplumda bir araç olarak kullananlara tepki niteliğinde bu kolyeyi takmaktadır ve yapıtta düşünceleri şu şekilde ifade edilmiştir: *“Bu haçı, türbanı bir dini kimlik olarak bana dayatanlara karşı bir simge olarak takıyorum! Burası hepimizin ülkesi, hepimizin kamu alanı!”* (Uzuner,362) Anna Maria için kentleşme sürecindeki İstanbul'da türban gibi dini simgelerin yeri yoktur; bu yüzden de dini bir ait olma aracı olarak kullananlara büyük bir tepki içerisindedir.

Yahudi Jak Sarfati ise dini aidiyet sorununu İstanbul'a kültürel bir bağlılıkla aşabilen bir birey olarak yansıtılmıştır. Jak Sarfati *“dinleri öncelikle ve özellikle birer kültürel kimlik ve manevi zenginlik olarak kabul eden laik bir anlayışa sahipti.”* (Uzuner,198) Bu yüzden de yapıtta diğer bireyler gibi toplumda bir birey olarak kendini kabul ettirmeye çalışırken dini önyargılarıyla hareket etmemektedir. Jak Sarfati'nin süregelen zaman zarfı içinde topluma ait olamama hissine kapılmaması buna bağlanabilir.

4.2. Toplumsal Baskıdan Kaynaklanan Aidiyet Sorunu

Yapıtta toplum baskısı değişik yönleriyle ele alınmıştır; çünkü kentleşme sürecinde bir araya gelen bireyler farklı yöntemlerle var olmaya çalışırken kendilerine bazı çözüm yolları bulmuşlar; ancak bu çözüm yolları ciddi bir toplumsal baskıyla karşı karşıya kalmıştır. Toplumsal baskıyla karşılaşan en önemli olgulardan biri bir dini simge olan türbandır; Aleyna Gülsefer adlı genç kız türban takmasından kaynaklanan toplum baskısından kaçabilmenin tek yolunu Amerika'da okumak olarak görmüştür. Aleyna Gülsefer'in kendini topluma tamamıyla yabancılaştırmayı seçen bir karakter olduğu ve toplumda kendini kabul ettirebilecek kadar bir özgüvene sahip olmadığı söylenebilir.

Toplum baskısına maruz kalan bir diğer olgu ise cinsel tercihler bakımından ele alınmıştır. Küçük yerleşim yerlerinde toplum baskısından dolayı dışa yansıtılamayan bir konu olan cinsel tercih, kentleşme sürecindeki İstanbul'da açığa çıkarılabilmektedir. Yapıtta gerçek adı İlyas olan ancak İstanbul'a gelip barmenlik yapmaya başlamasıyla birlikte adını Baturcan olarak değiştirmiş bu birey memleketi Trabzon'da cinsel tercihini sorgulamazken, cinsel kimliğini, İstanbul'da tanıştığı mimar Erol Ergunsoy'a karşı olan hislerini ortaya koyarak oluşturmuştur; çünkü İstanbul bu konuda toplumsal baskının azalmasına yol açan bir etkiye sahiptir.

Yapıtın ana karakterlerinden biri olarak nitelendirilebilecek Ayhan Pozaner ise kırsal kesimde yetişmiş olan fakat daha sonra ünlü bir heykeltıraşa dönüşüp kendisini yurtiçi ve yurtdışında var edebilen bir karakterdir. Ayhan Pozaner'in karşılaştığı temel baskı nü heykeller yaratmasıdır ve bu yüzden de toplum tarafından benimsenmeyen bu heykeller yıktırılmıştır; ancak Ayhan Pozaner toplumun yol açtığı bu baskıya boyun eğmeyen bir karakter olarak toplumsal baskıdan sıyrılmayı başarabilen bir birey olmuştur. Bunun sonucu olarak da Ayhan Pozaner toplumsal baskının yarattığı aidiyet sorununun önüne İstanbullu kimliğini öne çıkararak geçmeyi başarmıştır.

5.Kentleşmenin Bireyleri Farklılıkları Oranında Aynılaştırması

Yapıtta birbirleriyle zıt kutuplara ait bireyler sadece tek bir rastlantı sonucu karşı karşıya getirilmiştir; yapıtta bu şekilde rastlantıların gerçekleşmesi toplum içinde farklı gruplara ait olduklarını düşünen bireylerin gerçekte İstanbul gibi kozmopolit bir yapının içerisinde yaşayabileceklerinin göstergesi olarak görülebilir. Birbirleriyle hiçbir ortak noktalarının bulunmadığını düşünen farklı bireylerin gerçekte kentleşmenin bir getirisi olarak farklılıkları oranında aynılaştıkları durumlarda birbirlerine olan ihtiyaçlarını ortaya çıkarır.

Yapıtta dinine son derece bağlı ve bunu türbanıyla özdeşleştiren Aleyna Gülsefer adlı Teksas'ta işletme okuyan kız ile boynunda haç kolye taşıyan Anna Maria Vernier birbirlerini ilk defa havalimanında alışveriş yaparken aynı marka parfüme yönelmeleri esnasında görmüşlerdir ve ikisinin birbirlerinden hoşlanmaması için bu karşılaşma yeterli olmuştur. Anna Maria'nın sadece birkaç dakikalığına görmüş olduğu türbanlı Aleyna Gülsefer için yaptığı yorum şu şekilde belirtilmiştir:

“Mesela o türbanlı kız. Ne o öyle bu sıcakta kat kat giyinmiş, örtünmüş ama ayakları çıplak! Kendini İstanbul'un en erdemli ve en inanmış kadın olarak dolaştırıyor sokaklarda! (...) Ama bir yandan da seksi bir esansı olan Flower parfüm kullanıyor.” (Uzuner,360)

Anna Maria'nın bu iç konuşmasından hemen sonra astım krizinin tutmasıyla yere yığıldığı anda onu kurtaran Aleyna ile kol kola çıkışa doğru yürüdüklerinde aslında bu dini ayrımların öneminin kalmadığı görülür. Aynı zamanda Aleyna da havalimanındaki dijital arıza anonsu sonucu fenalaştığında etrafında toplanan insanlar arasında alışveriş yaptığı sırada tanıştığı gümrüksüz mağaza yöneticisi Yahudi Jak Sarfati'yi gördüğünde bütün dini önyargılarına rağmen adeta bir tanıdığı görmüşçesine memnun olmuştur.

Yapıtta bireyler arasında en göze çarpan çatışmalardan biri de havalimanında tuvalet temizleyicisi Hasret Sefertaş ile Entek A.Ş.’nin asistanından ziyade patron Mehmet Emin Entek’in metresi olan Tijen Derya arasında gözlemlenmektedir. Bu iki kadın birbirlerine tamamen zıt şekillerde birer İstanbullu olmuşlar ve tuvaletteki ilk karşılaşmalarında aralarında hızlı bir nefret doğmuştur. Hasret’in Tijen’e karşı kısa sürede duyduğu nefret öyle bir hal almıştır ki; Tijen’e sadece ders vermek için de olsa telefonunu çalarak onun çaresizliğini görmekten zevk duymuştur. Bu rastlantı sonucu her ne kadar bu iki kadının birbirleriyle tamamen uç noktalarda yer aldıkları hissedilmişse de, dijital arıza ihbarı sırasında parçalanmış çıkış kapısı Tijen’in üstüne düşüp kolunu kopardığında ona yardım eli uzatan tek kişinin Hasret olması bir rastlantı olarak ele alınamaz. Yapıtta aslında bu iki kadının tuvalette tanıştıkları anda aynı kentin bir parçası haline geldiği Hasret’in şu sözlerinden anlaşılmaktadır: *“Ticen Derya bu zalim İstanbul’dan hemşerim olur!”* (Uzuner,476)

Yapıtta sürekli olarak gözler önüne serilen farklı bireylerin birbirlerini ötekileştirmesi sadece yüzeysel bir çatışma olarak değerlendirilebilmektedir; çünkü ilk rastlantı sonucu birbirleri üzerinde tamamen olumsuz bir izlenim yaratan bu bireyler beklenmedik olayların gelişmesiyle birlikte birbirlerinin yardımına koşarken ortak bir sebepleri vardır. Artık onlar aynı kentin birbirlerine ihtiyaç duyan parçaları haline gelmişlerdir.

Sonuç

Buket Uzuner'in İstanbullular adlı romanındaki birbirinden oldukça farklı bireyler toplumun farklı kesimlerini temsil etmektedir ve bu bireylerin hayatları İstanbul Atatürk Havalimanı'nda kesişmiştir. Bireylerin dört saat gibi kısa bir zaman dilimi içerisinde yaşadıkları etkileşimler, onların kentleşme sürecinde birbirlerine ne kadar yabancılaştıklarını; kentin bir parçası haline dönüşüp dönüşmediklerini gözler önüne sermeye çalışmıştır. İstanbul her bireyi kabul eden bir kent olmasına rağmen, her bireyin İstanbul'a uyum sağlama sürecinde farklı zorluklarla karşılaştıkları ve farklı şekillerde kendilerini bu kente kabul ettirmeye çalıştıkları gözlenmektedir. Her birey 'İstanbul' olmayı farklı şekilde yorumlamış ve buna göre karakterini şekillendirmiştir. Ayrıca küçüklükten beri İstanbul'da yaşamamış olan bireyler, İstanbul'da aidiyet sorunları yaşamışlardır. Kimi bireyler dinlerinden kaynaklanarak kendilerini İstanbul'a ait görmemiş ve İstanbul'u terk etmeyi seçmişlerdir. Öte yandan kimi bireyler farklı dini inanışlarıyla İstanbul'da var olabilmeyi başarmışlardır. Bunun haricinde, İstanbul'da kentleşmenin ortaya çıkardığı farklılıkların temel sebebi olan toplumsal sınıflar, bireyler üzerinde farklı toplumsal baskıların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bazı bireyler bu toplumsal baskılara direnebilirken, bazı bireylerin kentleşmeye yenik düştükleri dikkat çekmektedir. Her ne kadar farklı bireyler, İstanbul'da bir arada yaşamaya çalıştıklarında büyük bir toplumsal çatışma yaşansa da aslında kentleşmenin bu birbirlerinden farklılaşan insanları aynılaştırmaya başladığı da görülmektedir; çünkü her ne kadar bu bireyler birbirlerinden farklı olduklarını düşünseler de onlar İstanbullu olmak çatısı altında dahası 'insan' olma noktasında kentin birbirine ihtiyaç duyan parçaları haline gelmişlerdir. Ayrıca, yapıtta kentleşme süreci içerisinde figürlerin var olma çabalarında cinsiyet de önemli bir etmen olmuştur; kadın figürler kentleşmenin bütünüyle bir esiri haline gelmemişler ve olağanüstü zamanlarda birbirlerine yardım etmeyi başaramışlardır; ancak erkek karakterler tamamen kentleşme sürecinin etkisinde manevi duygularını yitirmeye başlamış ve kent yaşamındaki sınıfsal farklılığa boyun eğmek durumunda kalmışlardır. Ayrıca, kentleşme sürecinin bireyler üzerindeki etkisinin ele alınmasında uzamın da önemli bir etkisinin var olduğu görülür; çünkü bireylerin kentleşmenin örttüğü gerçek kimliklerinin ortaya çıkmasında havalimanında dijital arıza anonsu öncesi ve sonrası yaşanan dört saatlik bir zaman diliminin önemli bir etkisi vardır.

Kentleşmenin yapıttaki birbirinden oldukça farklı hikayelere sahip figürlere farklı şekillerde yansıdığı gözlenmektedir. Bunun ana sebebi olarak toplumun farklı kesimlerinin İstanbul gibi

büyük bir kente uyum sağlamalarının farklı şekillerde ortaya çıkması gösterilebilir. Yapıttaki dijital arıza anonsu gibi olağanüstü durumlar dışında her birey kentleşme sürecinin içine hapsolmuş bir şekilde hareket etmek durumunda kalmış; kendini kentin merkezine koyup toplumun diğer insanlarından yabancılaşma sürecine girmiştir. Bunun sonucu olarak da İstanbul'un içindeki çeşitlilik, bireylerin önce kendileriyle sonra birbirleri arasında bir toplumsal çatışma doğurmuştur. Bu yüzden bireylerin büyük bir kısmı kentleşme sürecinde kendi benliklerine yenik düşüp İstanbul'un istediği şekilde yaşamayı seçerek, kentleşmenin kısır döngüsünü kendileri yaratmışlar ve İstanbul'la uyum içinde yaşamayı seçmişlerdir.

KAYNAKÇA

Uzuner Buket, İstanbullular, 2007, İstanbul, Everest Yayınları

<http://cadde.milliyet.com.tr/2011/12/13/HaberDetay/1277695/istanbul-roma-nin-ikiz-kardesidir>